

Národný jazyk

vnútorné členenie slovenského jazyka; spisovná, štandardná a subštandardná forma národného jazyka; normatívne príručky slovenského jazyka

Útorné členenie slovenského jazyka – Nárečia

Západoslovenské nárečia

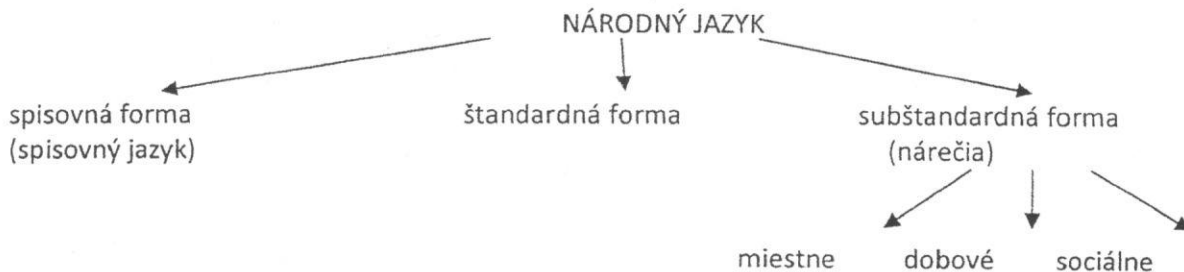
- severné
- južné
- záhoracké

Stredoslovenské nárečia

- severozápadné
- juhozápadné
- gemerské (Rimavská Sobota)

Východoslovenské nárečia

- spišské
- šarišské
- zemplínske

NÁRODNÝ JAZYK – súhrn výrazových a významových prostriedkov, ktoré používajú ako nástroj myslenia a dorozumievania príslušníci jedného národa alebo etnickej skupiny, pričom ich spája historická, spoločenská, kultúrna a politická spolupatričnosť. Jeho najdôležitejšími formami sú spisovný jazyk a nárečia.

SPISOVNÝ JAZYK – záväzná forma národného jazyka, ktorá sa používa na oficiálnej úrovni. Je to jazyk štátnych a iných dokumentov, jazyk používaný v školstve, v elektronických i tlačených médiách, v odbornej a zvyčajne aj v umeleckej literatúre. Plní celospoločenskú funkciu, čím sa líši od iných foriem národného jazyka, ktoré sa používajú len na obmedzenom území (územné nárečia), alebo len v obmedzenej skupine národného spoločenstva (sociálne nárečia).

- **Norma spisovného jazyka je súbor záväzných pravidiel, ustálených predpismi.** Stanovuje sa/ kodifikuje sa v normatívnych príručkách. Až po kodifikácii sa stáva všeobecne platnou, spoločensky záväznou pre všetkých používateľov jazyka.
- **Dnešná podoba jazyka, vrátane jeho normy, je výsledkom stáročného historického vývinu.** Jazykovedci jazyk vedecky analyzujú, skúmajú jeho históriu, ale hlavne sledujú jeho súčasný vývoj. Výsledky ich bádania sú prenesené do normatívnych príručiek. V súčasnosti sa výskumu slovenského jazyka venujú pracovníci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra, ktorý je súčasťou Slovenskej akadémie vied (SAV) a učitelia katedier slovenského jazyka na vysokých školách.
- **Základné kodifikačné príručky spisovnej slovenčiny:**
 - Pravidlá slovenského pravopisu,
 - Pravidlá slovenskej výslovnosti,
 - Slovník slovenského jazyka,
 - Krátky slovník slovenského jazyka.

ŠTANDARDNÁ FORMA JAZYKA – forma každodennej komunikácie. Vyznačuje sa menej dôsledným dodržiavaním normy, ale toto „nedodržiavanie“ normy sa nepociťuje ako rušivé. Neobsahuje nespisovné tvary slov, toleruje však niektoré jazykové návyky (napr. uvoľnenejšiu výslovnosť niektorých hlások – /f/;

používanie nespisovných väzieb – *ísť pre lekára, zahájiť činnosť*; používanie cudzích slov – najmä z angličtiny; výskyt skratkových a príležitostných slov, ktoré vznikajú spontánne – *eseročka*). Vyskytuje sa hlavne v hovorenej podobe.

SUBŠTANDARDNÁ FORMA JAZYKA – nespisovná forma jazyka. Používa nespisovné tvary slov, nesprávnu výslovnosť, nerešpektuje rytmické krátenie, umiestnenie prízvuku v slove. Jej osobitnou zložkou sú nárečia

- **Nárečie (dialekt)** – nespisovný útvar národného jazyka.
 - Miestne (teritoriálne, zemepisné) nárečie – jeho používanie je vymedzené na určité časti jazykového územia.
 - Dobové nárečie – používané v istom historickom období.
 - Sociálne nárečie – používané rôznymi spoločenskými vrstvami, ako napr. slang, žargón, argot.
- **Miestne nárečie:**
 - Západoslovenské (severné, južné, záhorské) – *cuker, pátek, vaččí, ešte, krumple, místo...*
 - Stredoslovenské (severozápadné, juhovýchodné, gemerské) – *bou, štíri, peknu, mladí...*
 - Východoslovenské (spišské, šarišské, zemplínske, sotácke) – *šednuc, chodzic, cicho...*

• Fonetika a fonológia

- fonetika a fonológia, hláska a fonéma; artikulačné orgány; artikulácia samohlások a spoluhlások; hláska a slabika; znelostná asimilácia; výslovnosť spoluhlásky v

Fonetika – je jazykovedná disciplína, ktorá sa zaoberá zvukovou stránkou jazyka. Skúma: ako sa hlásky tvoria (artikuluju), ako ich počujeme, ako sa správajú v spojení s inými hláskami (napr. spoluhlásku v vyslovujeme inak v slovách dievča, chlapov, vrana, včela). Fonetika ďalej skúma ako sa tvoria slabiky, rečové takty, vety, akú úlohu má dĺžka hlások, prízvuk, melódia vety, tempo reči, ap. Skúma hovorenú reč, zisťuje rozdiely vo výslovnosti, pričom využíva aj rôzne špeciálne prístroje.

Fonológia – disciplína, ktorá sa zaoberá zvukovou stránkou jazyka. Skúma: 1. ktoré zvuky ľudskej reči sa využívajú na dorozumievanie v jazyku, 2. pomocou ktorých zvukov sa v jazyku rozlišujú slová a tvary, 3. aké vlastnosti zvukov sú dôležité pre rozpoznávanie zvukov ap. Fonetika sa teda zaoberá tvorením zvukov ľudskej reči a ich fyziologickými a akustickými vlastnosťami, oproti tomu fonológia si všíma využívanie týchto zvukov ľudskej reči v praxi pri používaní jazyka.

Hláska – je najmenšia zvuková jednotka. Je to rečovými orgánmi utvorený a vyslovený zvuk ustáleného znenia, t.j. rečové orgány sú pri tvorení a vyslovovaní hlásky v istej polohe. Hláska je konkrétnou realizáciou fonémy v reči.

Fonéma – je zvuková jednotka, ktorá je schopná rozlišovať význam slov alebo tvarov, napr. sud – súd, ľan – laň.

Artikulačné orgány – pretvára sa v nich hlas na reč pomocou pasívnych orgánov (zadné a predné podnebie, čeľusť, sánka a zuby) a aktívnych orgánov (jazyk a pery).

Samohlásky – sú tóny; počas ich artikulácie hlasivky kmitajú; pri ich vyslovovaní ostáva prechod výdychového prúdu voľný; rozdiely medzi nimi sú v trvaní (dĺžke), polohe jazyka v ústach a v účasti pier a jazyka na ich artikulácii; samohláskové skupiny sa vyslovujú splyvavo, napr. pousilovať sa, kakao, zaiskriť; samohlásku ä vyslovujeme len vo vysokom štýle, v neutrálnom a nižšom štýle ju vyslovujeme ako obyčajné e; samohlásky sú základom slabík, t.j. majú slabikotvornú funkciu.

Spoluhlásky – sú šumy, čiže na rozdiel od samohlások vzduchový prúd naráža pri tvorbe spoluhlások na nejakú prekážku; spoluhlásky sa v slovenčine môžu členiť podľa viacerých kritérií, napr. podľa artikulujúceho orgánu miesta alebo spôsobu artikulácie, podľa účasti hlasu alebo nosovej dutiny, podľa trvania, podľa sluchového dojmu; z praktického hľadiska je najdôležitejšie členenie spoluhlások podľa vplyvu na pravopis i – y (tvrdé – mäkké – obojaké) a podľa účasti hlasiviek pri ich artikulácii (znelé – neznelé).

Slabika – je najmenšia zvuková jednotka reči, ktorá nesie prozodické vlastnosti (prízvuk, kvantitu, melódiu). Základom každej slabiky je samohláska, dvojhláska alebo slabikotvorná spoluhláska. Spoluhlásky r, ř, l, ľ môžu plniť v slabikách funkciu samohlások a dvojhlások. Preto sú spoluhlásky r, ř, l, ľ slabikotvorné, napr. vlk, stĺp, vĺba, srnka. V slovách sa striedajú krátke a dlhé slabiky, t.j. slabiky s krátkymi samohláskami, resp. so slabičnými spoluhláskami ř, ľ podľa pravidla o rytmickom krátení, napr. krásny, svieži.

Znelostná asimilácia (spodobovanie) spoluhlások – je prispôbovanie výslovnosti dvoch susedných spoluhlások podľa znelosti. K znelostnej asimilácii prichádza:

1. Vnútri slova – v predpone, napr. rozplakala sa ; - pred príponou, napr. žabka
2. Na hraniciach slov pri splyvavej výslovnosti, napr. Dub padol.
3. Na konci slova pred prestávkou, napr. Príd'!

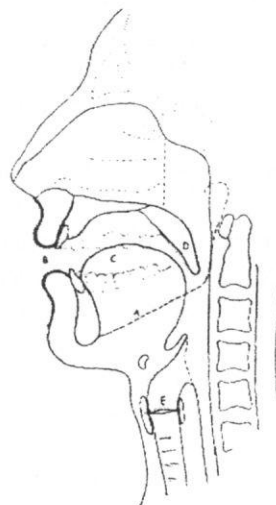
$$\begin{aligned} \text{ZNELÁ} + \text{SPOLUHLÁSKA} + \text{NEZNELÁ} &= 2 \text{ NEZNELE} \quad (\text{matPis} = \text{matPis}) \\ \text{NEZNELÁ} + \text{ZNELÁ} &= 2 \text{ ZNELE} \quad (\text{mošBa} = \text{mošBa}) \\ \text{NEZNELÁ} + \text{SAMOHLÁSKA} &= \text{ZNELÁ} + \text{SAMOHLÁSKA} \quad (\text{S ošani} = \text{Z ošani}) \end{aligned}$$

<u>VÝSLOVNOSŤ V :</u>		
1. NA ZAČIATKU SLOVA (pred melou), vo VNÚTRI (pred samohláskou)	$V \rightarrow V$	malý, veľký, mlie
2. NA KONCI (ak je pred novou samohláskou alebo R, L)	$V \rightarrow U$	obor, bor, miron
3. VO VNÚTRI (pred spoluhláskou)	$V \rightarrow U$	duňka, hláska, orca
4. NA ZAČIATKU SLOVA (pred mezmelou)	$V \rightarrow F$	malý, veľký, mlie

ZVUKOVÁ ROVINA JAZYKA A PRAVOPIS – OPAKOVANIE

1. Vymenujte artikulačné ústroje:

čery
zuby
žobáky
hrtan
mäk
jazyk
ústna dutina
nosová dutina
krídlová dutina
hlásky

2. Zmeňte fonému v slove tak, aby nové slovo bolo súčasťou ľudského tela:

dub – dub – host' – host' – krst – krst – los – nos

3. Urobte fonetický zápis slovných spojení:

s očami sočami ku kráľovi ku kráľovi
s otcom soťcom z fľaše z fľaše

4. Doplňte chýbajúcu hlásku ä/e v slovách:

tem_äno, tem_ä, brem_äno, brem_ä, v_äda, m_äkký, m_äd, v_ädnúť, v_äža, m_äso, v_äľa, p_äť, d_ävať,
p_äro, op_äť, p_äš, p_äst', pam_äť, m_äno, nasp_äť, holúb_ä, žrieb_ä, sm_äd, Sv_ätopluk, obv_äz,
m_ästo, nev_ädza, v_äčší, v_äru, zv_äzok

5. Ktoré slovo z dvojice je správne?

vlákenko – vlákienko
okenko – okienko
krídelko – krídielko
výhier – výher
čísel – čísiel

6. Podčiarknite v texte slová, ktoré obsahujú slabikotvorné spoluhlásky:

Duní Dunaj a vlna za vlnou sa valí. Prhlava mi poprhla prsty. Viáci v celých krídlach pritiahli do dolín. Chutí mi žltok s cukrom. Srnky sa zvrtili a bežali nazad ku krmidlám. Hlboká trhlina bola plná trnia. Krkavce sa zhŕkli do veľkého krídla. Vichor vyvrátil telegrafný stĺp. Drž ten prst! Vrabce štrng-brnk do trnia. V komore je hrba jablk. Ostrý vrták dobre vrta do hlčky. V teplom počasí ma veľmi bolia klby.

SPoluklasby

meduchovej puid naraže pri ich tvorbe na prekážky

hudej (d, t, m, l, h, ch, k, g)

mäkkej (d', t', n, l', c, c', s, de, dē, z, j)

obojakej (b, m, p, n, z, f, s, v)

znelé párové (b, d, d', dz, dē, g, n, v, z, z')

neznelé párové (p, t, t', c, c', k, ch, f, s, š)

znelé nepárové - rovnice (m, n, ň, l, l', l', r, r', j)

r, r', l, l' - slabikotvorné

vlna, vlnou, přehlávk, popíchlá, prosty, křídlochy žltok, srnky, zvířeti, křm

• Prozodické vlastnosti reči

- časová modulácia reči (kvantita, pauza, tempo, rytmus); silová modulácia reči (intenzita hlasu, slovný prízvuk, dôraz a vetný prízvuk); tónová modulácia reči (melódia, hlasový register)

PROZODIA - je modulácia o znakový stránku jazyka - prirod. jazyk používajú správnu/modulačnú/hlasovú prúdu

1. **Časová modulácia reči** – tvorí sa ňou kvantita (dĺžka) hlások, pauza (prestávka), tempo (rýchlosť) a rytmus

- poznáme 3 typy hlas. modulácií:

Kvantita hlások – čas, potrebný na vyslovenie dlhej samohlásky alebo dvojhlásky, je dvakrát dlhší ako čas na vyslovenie krátkej samohlásky.

Pauza – Pri členení prejavu na úseky ide o využitie prestávok v súvislom prúde reči. V reči rozlišujeme pauzy **fyziológické** (slúžia na nadýchnutie vzduchu do pľúc) a **významové (logické)** (používajú sa na členenie reči na vetné úseky, členenie súvetí na vety, oddeľovanie slov, ktoré nepatria do vetnej štruktúry (vsuvky, oslovenia, citoslovci, niektoré častice), tieto pauzy sa graficky naznačujú interpunkčnými znamienkami). Fyziológické pauzy sa musia zhodovať s významovými pauzami.

Tempo – Súvislý prejav musí byť primeraný obsahu a prostrediu. Preto sa o dôležitých veciach hovorí pomalšie a pokojnejším tónom. Realizácia tempa ovplyvňuje aj využívanie ostatných zložiek intonácie, najmä pauzy, dôrazu, melódie, farby a intenzity hlasu.

Rytmus – vzniká striedavým prízvukných a neprízvukných slabík v slove.

2. **Silová modulácia reči**

Intenzita hlasu (sila hlasu) – spolu s tempom reči vytvára dynamiku rečového prejavu.

Prízvuk (akcent) – je zvýraznenie intenzity jednej slabiky v slove. Rozlišujeme tzv. **hlavný prízvuk** (je pevný, a to na prvej slabike slova. Tento jav nazývame slovným prízvukom) a **vedľajší prízvuk** (vyskytuje sa dlhších ako trojslabičných slovách).

Dôraz (vetný prízvuk) – je výrazné intonačné vyzdvihnutie slova vo vete – akcent jadra výpovede. V slovenčine je dôraz najmä na prvej, prízvuknej slabike zdôrazneného slova. Veľmi často sa jadro výpovede zdôrazňuje časticou alebo zámenom. **Emfáza (citový, expresívny dôraz)** – je zdôraznenie istej časti jazykového prejavu, pri ktorom sa uplatňuje citový (emocionálny) prvok. Vyskytuje sa najmä vo vzrušenom rozhovore. Samohlásky aj spoluhlásky sa pri emfáze nápadne predlžujú. Mení sa aj farba hlasu.

3. **Tónová modulácia reči**

- tónová modulácia závisí aj od správnej melódie vety alebo súvetia

Melódia – Zrozumiteľnosť súvislého prejavu závisí aj od správnej melódie vety alebo súvetia.

1. Uspokojivá končiaca melódia (kadencia) sa uplatňuje v oznamovacích vetách a v dopĺňacích otázkach, ktoré vyžadujú doplnenie, upresnenie informácie. Pri tomto type melódie je najvyšší tón na opytovacom slove a naopak najnižší tón na poslednej slabike posledného slova vo vete.
2. Neuspokojivá končiaca melódia (antikadencia) sa uplatňuje v zisťovacích otázkach, ktoré očakávajú odpoveď: áno – nie. Napr. Pôjdeš zajtra do kina? V týchto vetách je najvyšší tón na poslednej slabike posledného slova.
3. Neuspokojivá nekončiaca melódia (semikadencia) je rovnomerný priebeh melódie v úseku, ktorým

Hlasový register – vzniká nasadením hlasu do istej výšky. Väčšinou ide o prirodzený a neuvedomelý spôsob reči. Vyspelý používateľ reči však vie, že pri vzrušenom prejave výška hlasu prudko stúpa (u žien až do neprirodzenej polohy). Okrem toho možno výšku hlasu využiť aj funkčne (napr. na odlišenie výpovedí postáv pri hlasnom čítaní umeleckého textu).

PROZODICKÉ VLASTNOSTI REČI – OPAKOVANIE

1. Všimajte si časté chyby vo výslovnosti, ktoré vyplývajú z nedodržiavania pomeru krátkych a dlhých samohlások:
 - a) *starnúť* – *stárnuť*
 - b) *brankár* – *bránkar*
 - c) *tematický* – *tématický*
 - d) *obhajca* – *obhájca*
 - e) *scénar* – *scenár*
 - f) *dochvilný* – *dochvíľny*
 - g) *vysavač* – *vysávač*
 - h) *bager* – *báger*
 - i) *dodavateľ* – *dodávateľ*
 - j) *trápný* – *trapný*
2. Vysvetlite, ako zmení význam vety prestávka naznačená čiarkou.
 - a) *Zamietnuť, nemožno vyhovieť.*
Zamietnuť nemožno, vyhovieť.
 - b) *Tak ako, otec?*
Tak ako otec?
3. Vyznačte v uvedených slovách prízvuk:
 - a) *spolupráca*
 - b) *pracovať*
 - c) *spolupracovník*
 - d) *práca*
 - e) *národný*
 - f) *medzinárodný*
 - g) *vzduch*
 - h) *vzducholod'*
 - i) *vzdušný*
 - j) *nepriedušný*
4. Určte, aká bude správna melódia nasledujúcich viet.
 - a) *Prídeš sám?*
 - b) *Kedy ste ho videli?*
 - c) *Urobili všetko, čo sľúbili.*
 - d) *Prines to sem!*
5. Nahlas prečítajte ukážku, pričom dbajte na správnu výslovnosť. Zamerajte sa na slovný prízvuk, dôraz a melódiu. Zvážte, na ktorých miestach v ukážke je vhodné umiestniť pauzy. Zdôvodnite ich použitie. Určte, na ktorých slabikách bude vo vyznačených slovách prízvuk.

Teraz, v tento veľký deň, v deň dcérinej svadby, don Vito Corleone stál vo dverách svojho domu na Long Beach a vítal hostí, všetko dobre známych, ktorým dôveroval. Mnohí z nich vd'ačili za svoj dobrý osud v živote donovi a pri tejto rodinnej príležitosti si dovoľili oslovať ho „krstný otec“. Ešte aj ľudia, ktorí pri slávnosti obsluhovali, boli jeho dobrí známi. Barman bol jeho starý kamarát, ktorého svadobným darom boli všetky liehové nápoje a jeho odborné služby. Čašníckmi boli priatelia synov dona Corleona. Jedlo na stoloch v záhrade pripravyla donova manželka so svojimi priateľkami a veľkú záhradu vyzdobili girlandami mladé nevestine priateľky.

• Slovo ako základná lexikálna jednotka

lexikológia; lexikálny a gramatický význam slova; jednovýznamové a viacvýznamové slová; synonymá, antonymá a homonymá; jednoslovné a viacslovné pomenovania

SLOVO - skupina hlások, kt. má svoj lexikálny a gram. význam

Lexikológia: jazykovedná disciplína ktorá sa zaoberá skúmaním slovnej zásoby súčasného jazyka.

Lexikálny význam slova: vecný obsah slova, ktorý označuje jav skutočnosti. Slovo ho má vždy, nemôže bez neho existovať (napr. lečo – jedlo z papriky, paradajok a vajec, prípadne ďalších prísad).

Gramatický význam slova: schopnosť slova vyjadriť gramatické kategórie, ako napr. rod, číslo, pád podstatných mien alebo slovesný čas, ale aj vzťahy do ktorých môže slovo do vety vstúpiť, napr. nadradenosť, podradenosť

Obidva významy sú zložkami pojmu úplný význam slova (majú ho plnovýznamové slová).

Jednovýznamové slová: sú slová ktoré pomenúvajú len jednu skutočnosť, označujú práve jeden význam. Patria medzi ne napr. vlastné mená (Slovensko, Prešov, Váh, Peter), odborné názvy (dusík, kaučuk, nemecký jazyk), ale aj niektoré bežné pomenovania (dievča, váza, peniaze).

Jednoznačnosť nazývame aj **monosémia**.

Viacvýznamové slová: sú slová ktoré pomenúvajú viacero rôznych skutočností, majú viacero významov (pričom tieto významy sa podobajú, navzájom nejako súvisia).

Mnohoznačnosť slov nazývame aj **polysémia**.

Synonymá: sú rovnoznačné slová, ktoré majú rôznu formu, ale rovnaký alebo podobný význam – napr. utekať, bežať.

a) Ak majú slová totožný (identický) význam, nazývajú sa **úplné synonymá**, napr. tlakomer – barometer, očariť – oslniť.

b) Ak majú slová podobný význam (je medzi nimi malý významový odtienok), nazývajú sa **čiasťočné synonymá**, napr. odmeraný – odmietavý, piecť – vypekať.

Synonymá tvoria tzv. synonymické rady (skladajú sa z viac ako dvoch synonym), napr.:

fňukať – plakať – nariekať

usnúť – zomrieť – skapať

Štylistické využitie synonym je veľmi časté, používame ich v rôznych jazykových štýloch pretože to zbavuje jazykový prejav jednotvárnosti – častého opakovania slov.

Antonymá: (opozitá) sú protikladné slová, sú to dvojice (niekedy aj trojice slov) s opačným významom. Napr. kupovať – predávať, príchod – odchod.

Štylistické využitie antonym je časté najmä v rečníckom, umeleckom a publicistickom štýle, a to v prípade, že chceme zdôrazniť nejaký protiklad, vytvoriť v texte určité napätie.

Synonymá a antonymá = ten istý slovný druh!

Homonymá: sú rovnozvučné slová, napr. matka – rodička

- druh skrutky (matica).

Ich rovnaká zvuková podoba vznikla náhodne, bez akejkoľvek vonkajšej alebo vnútornej súvislosti. Ide iba o náhodné stretnutie zvukovo podobných slov medzi ktorými je len formálny vzťah, pri každom ide o prvotný význam slova.

Homonymá = rôzne slovné druhy!

Odlišujú sa hlavne :

a) lexikálnym aj gramatickým významom, napr. zľava: – príslovka označujúca smer

- podst. meno označujúce zníženie ceny

b) lexikálnym významom, napr. rys – šelma, - výkres

Jednoslovné pomenovania: jeden lexikálny význam sa pomenúva jedným slovom, napr. hodiny, vrana, hore, modrý.

Viacslovné pomenovania: jeden lexikálny význam sa pomenúva viacerými slovami. Takéto viacslovné pomenovania nazývame **ustálené slovné spojenia**. Pomenúvajú jeden lexikálny význam ako celok, nedá sa rozdeliť, nemôžeme z neho niektoré slovo vynechať bez straty lexikálneho významu, napr. kurie oko, dusičnan sodný, hádzať hrach na stenu.

• Slovná zásoba

- lexikografia; typy slovníkov; celonárodná slovná zásoba (základná SZ, menlivá časť SZ); individuálna slovná zásoba (aktívna, pasívna); členenie slovnej zásoby zo štylistického hľadiska (bezpríznakové a príznakové slová)

Lexikografia sa zaoberá spracúvaním slovnej zásoby jazyka do slovníkov

Typy slovníkov

1. **Encyklopedické slovníky**, v ktorých sa v skratke hovorí o veciach, zvieratách, ľudoch, vlastnostiach, o rozličných prírodných a spoločenských úkazoch. Napr. Filozofický slovník, Malá encyklopédia spisovateľov sveta, Encyklopédia Slovenska.
2. **Jazykové slovníky rozdeľujeme:**
 - a. **Výkladové slovníky** – nájdeme v nich odborný opis slovnej zásoby jazyka. Slovenčina – Slovník slovenského jazyka, Krátky slovník slovenského jazyka, Slovník súčasného slovenského jazyka.
 - b. **Pravopisné slovníky** – sú jednými z najrozšírenejších slovníkov. Zachytávajú pravopisnú podobu slov daného jazyka. V slovenčine – Pravidlá slovenského pravopisu.
 - c. **Synonymické slovníky** – uvádzajú čo najúplnejší počet synonymických výrazov k jednému heslu. Slovenčina má Synonymický slovník slovenčiny a Malý synonymický slovník.
 - d. **Frazeologické slovníky** – obsahujú frazeologické jednotky a výklad ich vecného významu. V slovenčine máme Malý frazeologický slovník.
 - e. **Terminologické slovníky** – obsahujú odborné výrazy z rozličných vedeckých disciplín a výklad ich vecného významu. Napr. Slovník jazykovedných termínov.
 - f. **Slovníky cudzích slov** – ich veľkú časť tvoria termíny a výklad ich vecného významu. V slovenčine máme Slovník cudzích slov a Krátky slovník cudzích slov.
 - g. **Slovníky správnej výslovnosti** – vysvetľujú, ako sa slová vyslovujú. V slovenčine máme Pravidlá slovenskej výslovnosti
 - h. **Prekladové slovníky** – sú zvyčajne dvojazyčné, napr. anglicko-nemecký.
 - i. **Etymologický slovník** – vysvetľuje pôvod a vývin jednotlivých slov. Napr. slová tvor – útvar – potvora vznikli z toho istého základu.
 - j. **Paronymický slovník** – obsahuje slová z formálnej stránky veľmi blízke, ale odlišujúce sa svojím významom, napr. pred – vpred, oba – obal. Tento špecifický slovník sa využíva napr. pri zostavovaní hádaniek, slovných hračiek či riekaniek.
 - k. **Frekvenčný slovník** – informuje nás, ako často sa slová v reči opakujú. Slová sú usporiadané podľa frekventovanosti. V slovenskom frekvenčnom slovníku sú na prvých miestach slová a, byť, v, na, sa, ten, on...
 - l. **Retrográdny slovník** – má slová usporiadané podľa abecedy, ale od konca. Slovo retrográdny znamená: odzadu kráčajúci. Tento slovník sa využíva pri skúmaní zloženia slov, ale tiež pri zostavovaní krížoviek, hádaniek...
 - m. **Morfematický slovník** – skúma morfematickú štruktúru jednotlivých slov.

Slovná zásoba – súhrn všetkých slov v jazyku.

Celonárodná slovná zásoba – súbor všetkých slov daného jazyka. Delí sa na slovnú zásobu spisovného jazyka a na nárečovú slovnú zásobu.

Základná slovná zásoba (jadro) – najčastejšie používané slova (asi 1000-1500 slov).

Menlivá časť SZ – cudzie slová, pribúdajú aj ubúdajú slová, menia sa, prenikajú z iných jazykov, mení sa podľa doby

Individuálna SZ (súbor slov jednotlivca – sú rôzne, závisí napr. od veku, vzdelania..)

- aktívna – všetky slová, ktorým rozumieme a ktoré používame

- pasívna – slová, ktorým rozumieme, ale nepoužívame, je 3 – 6x väčšia ako aktívna (odborné slová)

Štylisticky príznakové slová – sú také slová, pri ktorých si uvedomujeme ich zviazanosť s určitým typom textov (napr. administratívne texty)

Delenie podľa:

- obsahu
- pôvodu
- spisovnosti

- doby používania

- expresívno sti

PRÍZNAKOVÉ – citovo zafarbené / upravené
 → + zfar : ZDAR = DENNUTIVA
 EUFEMIZMY – (zamedzovanie) /
 APOKORISMA
 → - zfar : PEJOBATIVA = hanlivé
 DISEMINIZMY = modality
 ZVELIČOVACE
 VULGARIZMY

Štylisticky bezpríznakové (neutrálne) slová – slová bez citového príznaču